

Ungdom og delt bosted

Hilde Lidén og Kristin Skjorten

Artikkelen belyser ungdommers erfaringer med delt bosted etter en skilsmisse. Det er særlig familielivet som blir drøftet, der forholdet til venner og fritid blir bakteppe for forhandlinger om delt bosted. Vi diskuterer erfaringene de har med utvidede familier, nye familiemedlemmer, samarbeidsklimaet mellom foreldrene og muligheter for å endre avtaler. Hva skjer i ungdomsalderen, har de andre behov for organiseringen av bosted enn da de var yngre? Hva forhandler de om, og hvilke løsninger finner de? Artikkelen er basert på data fra Delt bosted-undersøkelsen. Foreldrenes erfaringer er innhentet gjennom en større spørreskjemaundersøkelse, mens barnas erfaringer er belyst ved intervjuer med 42 barn.

Jeg har helt klart to hjem, det er ikke sånn at jeg føler meg mer hjemme ett av stedene jeg bor. Og for å ha et hjem så skal det jo være litt hverdag der også. Det handler vel om fellesskap, om å bo sammen. Om det var hos faren min jeg bodde litt sjeldnere, så ville det bli litt ferieaktig. Men det som er nå er at faren min vil ofte ha ting planlagt. Noen ganger syns jeg det blir for mye. Før var det greit. Hele livet mitt har jeg egentlig vært veldig sånn at jeg skrev ned og var punktlig. Men nå er jeg litt lei det. Jeg vil ofte slappe av og ikke ha det så planlagt. Jeg vil bare ta dagene og helgene som de kommer.

18 år gamle Marte berører her mange av de temaene som barn som bor like mye hos hver av foreldrene, påpeker. De føler seg like mye hjemme hos begge foreldrene. Det vesentlige for opplevelsen av å ha et hjem er fortrolighet og tilhørighet, at de er likestilte medlemmer i husholdet og deler et hverdagsliv. Hvis ikke ville de oppleve at de bare var på besøk. Marte understreker også et annet gjennomgående trekk. Etter som man vokser til, skjer det stadige endringer knyttet til familieliv, fritid og individuelle behov. Dette krever tilpasning og fleksibilitet i avtalene om bosted. Foreldre kan på sin side ønske seg faste avtaler, ikke minst fordi endringer krever samarbeid og

tilpasning til en tidligere partner. De kan også ønske oversikt og kontroll i en skiftende tilværelse, slik faren til Marte uttrykker. Delt bosted på sin side krever en særlig disiplin av barna, ved at de må følge med på skiftene, passe på å ha riktig klær og utstyr på riktig sted på de riktige dagene. Nå når Marte går på videregående, ønsker hun større kontroll over egen tid for å kunne slappe av og la tiden flyte. Med dette dukker det opp nye typer forhandlinger med foreldrene.

Andelen familier som velger delt bosted for barna etter et samlivsbrudd har økt fra fire til ti prosent i tidsrommet 1996–2004. En del av dem som har hatt delt bosted som barn, ønsker å endre til å bo fast hos en av foreldrene i ungdomstiden. Dette kommer fram i en svensk undersøkelse (Öberg og Öberg 2002), og tilsvarende tendens finner vi også i en ny norsk undersøkelse om delt bosted (Skjørten, Barlindhaug og Lidén 2007). Samtidig er det mange ungdommer som fortsetter med delt bosted helt til de flytter for seg selv, både de som har hatt denne ordningen lenge, og de der bruddet mellom foreldrene er av nyere dato. Noen har også selv tatt initiativ til å endre fra fast til delt bosted da de kom i tenårene.

I artikkelen er det ungdommers erfaringene med delt familieliv som blir drøftet, der forholdet til venner og fritid blir bakteppe for forhandlinger og organisering av delt bosted. Vi diskuterer særlig erfaringene med utvidede familier og forholdet til nye familiemedlemmer, samarbeidsklimaet mellom foreldrene og muligheter for å endre avtaler. Hva skjer i ungdomsalderen, har de andre behov for organiseringen av delt bosted enn da de var yngre? Hva forhandler de om, og hvilke løsninger finner de?

Ungdomstiden knyttes gjerne til selvstendigjøring, forventningen om mer frihet og ansvar for egne handlinger. Det som kommer fram i undersøkelsen om delt bosted er barnas omtanke for familien, og ansvaret de tar for å lage en rettferdig fordeling for foreldrene. Vi vil derfor også berøre spørsmålet om hvilket ansvar de tar for familiefellesskapet. Kan studien av denne innsatsen i så fall bidra til å nyansere forestillingene om den selvcentrerte ungdomstiden?

Delt bosted-undersøkelsen

Artikkelen er basert på data fra *Delt bosted-undersøkelsen*.¹ Undersøkelsen belyser både barn og foreldres erfaringer med delt bosted. Foreldrenes erfaringer er innhentet gjennom en større *spørreskjemaundersøkelse*, og barnas erfaringer er belyst ved en kvalitativ *intervjuundersøkelse*. Mens foreldreundersøkelsen tegner et grovriss av vesentlige kjennetegn og trekk ved delt

bosted for barn, gir intervjuene med barn utfyllende og nyansert kunnskap om erfaringer de har med to hjem. De to delundersøkelsene gir også mulighet for å se hvordan delt bosted og familieliv tar seg ut fra henholdsvis barnas og foreldrenes perspektiv.

I intervjuundersøkelsen er 42 barn i alderen 8 til 18 år intervjuet. Barna er rekruttert fra skoler i en storby og en mindre by på Østlandet. Halvparten går i barneskolen, 16 barn går på ungdomsskole og 5 barn er i videregående skole. Intervjuene ble foretatt på skolen, i eller etter skoletid. For de under 16 år forutsatte deltakelse i undersøkelsen foreldrenes godkjenning.

Valg av skoler i ulike byer og bydeler sikret at forskjellige boligstrøk med ulike geografiske og sosioøkonomiske kjennetegn inngikk i utvalget. Barn fra samme skoleklasse og skolekrets utgjør dessuten hverandres sosiale omgivelser, noe som har vært til hjelp både i intervjuene og i analysen. Forespørselen om intervju ble gitt til alle med delt bosted, eller som hadde hatt denne ordningen tidligere. Ved noen skoler deltok mange, mens ved andre skoler var det få som ønsket å stille, uten at vi helt vet hva det har fått for konsekvenser for utvalget.

I en kvalitativ undersøkelse der utvalget ikke er ment å være representativt, er det variasjonsbredden i erfaringer mellom familiene med delt bosted som blir vektlagt i analysen. Likevel er det verdt å merke seg at utvalget kan mangle noen typer erfaringer som også er relevant for å gi et fyllestgjørende bilde. Av de intervjuede er det for eksempel få barn fra familier som fortsatt har et høyt konfliktnivå. Foreldre fra konfliktfylte forhold har kanskje ikke ønsket at barna skal delta, og barna kan oppleve det belastende å snakke om vanskelige relasjoner og trøblete erfaringer. Noen barn med slike erfaringer har likevel deltatt, og flere av disse uttrykte i etterkant av intervjuet at de syntes det var en lettelse å snakke om erfaringene, og at de håpet at andre kunne lære av det de hadde opplevd. At få barn fra familier med fortsatt høyt konfliktnivå er intervjuet, innebærer at erfaringene til barn med foreldre som samarbeider relativt greit, er godt representert.

I foreldreundersøkelsen ble utvalget trukket fra et register (Infotrygd barnetrygd rutine) i Rikstrygdeverket over dem som deler barnetrygd. Forutsetningen for deling av barnetrygd er at foreldrene har delt bosted for barnet. Bruttoutvalget i undersøkelsen er 965, og vi fikk en svarprosent på 55. Nå er det ikke alle foreldre med delt bosted som velger å dele barnetrygden, og ut fra våre beregninger er omlag en tredjedel av delt bostedforeldrene registrert i Infotrygd barnetrygd rutine.² Spørsmålet er så om foreldre med delt bosted som velger å dele barnetrygden, skiller seg fra andre foreldre med delt bosted på vesentlige områder. Her sammenliknet vi kjennetegn ved foreldre med delt bosted i *SSB-undersøkelsen om samvær og bidrag 2002* med for-

eldrene i vår undersøkelse. I SSB-undersøkelsen ble det trukket et representativt utvalg av foreldre som ikke bor sammen fra folkeregisteret. Bruttoutvalget var 4 000 foreldre, og det ble oppnådd intervju med 2 309 foreldre. Flesteparten av barna bodde fast hos mor, men det var 8 % som hadde delt bosted. I forhold til intervjupersonens alder, yrkesdeltakelse, arbeidstid og samlivsstatus tidligere var det liten forskjell mellom foreldre som hadde delt bosted i SSB-undersøkelsen og vår undersøkelse. Når det gjelder barnas alder, var andelen foreldre med barn over 15 år noe større i vår undersøkelse enn i SSB-undersøkelsen.

Et særtrekk ved delt bosted-familier sammenliknet med de øvrige samlivsbrudd-familiene slik dette kommer fram i *SSB-undersøkelsen om samvær og bidrag 2002*, er den korte avstanden mellom hjemmene. Halvparten av delt bosted-barna har gangavstand mellom hjemmene, og bare et par prosent har over en halv times reisevei. Til sammenlikning viser SSB-undersøkelsen at nesten en tredjedel av alle barn med skilte foreldre har mer enn en halv times reisevei mellom foreldrenes hjem, og bare en femtedel har gangavstand. Som nevnt var det få barn i vår intervju-undersøkelse som hadde erfaring med høyt konfliktnivå mellom foreldrene, og barna var i hovedsak positive til delt bosted. Også i foreldreundersøkelsen viste det seg at de fleste var fornøyd med delt bosted, og mente at ordningen fungerte bra både for barnet og dem selv. Selv om de fleste foreldrene hadde et godt samarbeid om barna, var det en fjerdedel som hadde et konfliktfylt forhold til den andre foreldren. Disse konfliktene hadde i hovedsak startet før eller med samlivsbrudd og vart siden det. I foreldreundersøkelsen var dermed konfliktfamilier representert i større grad enn i intervju-undersøkelsen med barn.

Dine og mine søsken, men bare *min* mamma og pappa

Nye familieformer påvirker hvordan vi forstår familie og slektskap som et kulturelt system, det vil si hvordan slektskap er sosiale kart som vi tankemessig orienterer oss etter (se for eksempel Howell og Melhuus 2001). Parallelt med økt variasjon i familieformer har de biologiske båndene og kontinuitet i foreldre-barn-relasjonen fått stadig større betydning (Melhuus 2001, Andersen 2005). Mor, far og barn er hoveddrammen for diskursen om barnefordeling og samværsordninger, og dette gjenspeiles i begrepene vi gjerne benytter, som for eksempel enslige forsørgere, samværsforeldre og delt bosted-foreldre. Dermed nedtones at barn med delt bosted vokser opp i varierende husholdsformer, som ofte rommer flere enn den opprinnelige familien. Kjernefamilien fortsetter som den ideologiske koden for familie, noe som blant annet gjør at

det finnes få gode alternative og dekkende begreper på de relasjoner og familieformer som skilsmissebarna lever i (Levin 1993, O'Brian mfl. 1996, Lidén 2000).

Familiene i *Delt bosted*-undersøkelsen viser til en stor bredde i familieformer og erfaringer med nye og utvidede familie- og omsorgsnettverk. I foreldreundersøkelsen hadde 45 prosent av foreldrene ny ektefelle eller samboer. For barna innebærer dette at to tredjedeler av dem har steforeldre i det ene eller begge hjemmene. Halvparten av steforeldrene har også egne barn under 18 år, som enten har en samværsordning eller bor fast hos dem. En tredjedel av foreldrene med ny samlivspartner har fått fellesbarn med denne.

Fra surveyen fant vi også at delt bosted-foreldre med ny samboer eller ektefelle til en viss grad skilte seg fra delt bosted-foreldre uten nye partnere. Når en eller begge foreldre hadde ny partner, økte avstanden mellom foreldrehjemmene. Dette må selvfølgelig ses i sammenheng med at etablering av ny familie ofte innebærer flytting til nytt hjem. Delt bosted-foreldres sivilstatus har også betydning for omfanget av foreldrekontakt, og der begge foreldrene var alene, har de mest kontakt med hverandre. Videre fant vi at hverdagsrutinene i de to hjemmene var mer forskjellige når en eller begge foreldrene hadde stiftet ny familie enn når begge var alene. Vi fant imidlertid ingen sammenheng mellom foreldrenes sivilstatus og konfliktnivået dem imellom.

Mange barn veksler altså mellom forskjellige familieformer når de bytter mellom foreldrene. Dessuten kan søsken ha ulike boformer og familietilhørighet.

Frida på 15 år bor annenhver uke hos moren og faren. Moren har flyttet til et sentrumsnært område, mens faren har beholdt boligen de hadde før bruddet. Her bor han fast sammen med sin nye samboer og hennes tre barn, mens Frida og hennes yngre bror bor der annenhver uke. Storebroren til Frida har valgt å bo fast hos moren da han begynte på videregående skole i nærheten av morens nye bosted i sentrum. Han er innom faren i helgene når det passer ham, men har ingen faste avtaler. Annen hver uke bor han og moren sammen alene, den andre uken er de tre barn i alderen 8 til 16 år. Når storebroren og moren bor alene, styres dagene mindre av faste tidspunkter og gjøremål, noe de begge setter pris på. Når søsknene bor sammen er dagene organiserte, bestemt av tidsfrister for avreise, skoledager og fritidsaktiviteter. Frida og hennes yngste bror går fortsatt på skolen som ligger i skolekretsen der faren bor, og de har derfor relativt lang reisevei.

Når Frida bor hos faren, er hun et av fem barn. Hennes ene stebror går i samme klasse, stesøsteren er ett år yngre, mens den yngste stebroren er på samme alder som yngstebroren hennes. Med så mange personer i huset blir

dagene rutiniserte, alle har bestemte arbeidsoppgaver, og måltidene er fastlagt både når det gjelder tidspunkt og meny.

Fridas venner bor i strøket der faren bor, og hun overnatter ofte hos faren i helgene når hun skulle ha vært hos moren, fordi det er tryggere enn å reise til sentrum sent om kvelden. Lillebroren følger derimot faste avtaler.

Mens storebroren har en tilværelse der han tidvis er eneste barn i husholdet, har Frida alltid søsken rundt seg, og halvparten av tiden bor hun tett sammen med stesøsken. For henne som for mange andre betyr foreldrenes brudd at hun blir del av et utvidet familienettverk. Mens lillebroren tilpasser seg regelmessig vekslingen mellom bosted, kan Frida i større grad styre tilknytning til de to hjemmene. For henne er det samtidig viktig at tilhørigheten til både morens og farens hushold bekreftes ved at hun er tilnærmedelsesvis like mye på hvert sted. Storebroren hennes prioriterer på sin side egne aktiviteter og vennskap, noe som gjør det mer praktisk for ham å bo hos moren. Han vedlikeholder kontakten med faren gjennom mer sporadisk, men hyggelig samvær på egen hånd.

Familier med dine, mine og våre barn byr på utfordringer både for store og små, og ikke minst vil barnas alder ha betydning for de relasjonene som utvikles mellom familiemedlemmene. Uansett familiesammensetninger viste intervjuene med barna at grunnstammen i deres familieforståelse var mamma, pappa og meg. Barnas innsats for å skape en vel fungerende to-hjemssituasjon kan ses som et uttrykk for at de ønsker å bevare denne familien, selv om mor og far bor i hvert sitt hjem.

Skilsmisser aktualiserer teorier om individualisering, der det er de særskilte erfaringene til enkeltindivider, og ikke familien som et fellesskap, som er utgangspunktet for den enkeltes livsprosjekt (Frønes 1995, Giddens 1990, 1991). Ved at familien som primær tilhørighet splittes, blir ikke familietilknytning og opplevelse av fellesskap definert av en entydig enhet, men må velges aktivt og stadig bekreftes. Dette innebærer for eksempel at Frida og storebroren praktiserer forskjellige familieliv. Familieenheten blir dermed i større grad et empirisk spørsmål, som både kan endre omfang, innhold og intensitet. Nyere studier har påpekt dette poenget; at individualisering handler ikke ensidig om oppløsning av kollektiver, men også om hvordan relasjoner og ansvar vedlikeholdes på tvers av steder og for eksempel nye familieenheter (se for eksempel Beck og Beck-Gernsheim 2002, Krange 2004, Prieur 2004). Eksempelet med Frida og hennes søsken antyder hvordan alder kan virke inn på hvordan de vedlikeholder nære relasjoner.

Med delt bosted tar familielivet relativt stor plass i barna hverdag. De forteller at foreldre ofte er veldig til stede når de er sammen, fordi foreldrene prioriterer samvær i den uken de har barna. Flere uttrykker et tvetydig forhold til all denne oppmerksomheten. På den ene siden kan det i blant bli for

mye, samtidig som de savner den nære kontakten og føler seg marginalisert dersom foreldrene blir for engasjert i en ny samboer eller yngre halv søsken.

Steforeldre – til besvær?

Forholdet til steforeldre blir tematisert av de fleste barna som lever i familierformer der foreldrene har nye partnere. Her finner vi ikke noen klare aldersforskjeller i hvordan de oppfatter forholdet til steforeldre. Fra annen forskning vet vi imidlertid at særlig stemødre finner det enklere å forholde seg til partnerens barn når de fortsatt krever praktisk omsorg (Vølstad 2002). De daglige gjøremålene gir innhold til steforeldre-rollen, og gjennom dette kan de bygge opp et selvstendig forhold til barnet. At dette også har betydning for barna, forteller for eksempel Ulla (18 år) om i vår studie. Ullas stemor flyttet raskt inn hos faren etter at foreldrene skilte lag. Ulla beskriver stemoren slik:

Hun var jo en morsfigur annenhver uke i 8 år eller hvor lenge det varte. Og det var aldri et problem i det hele tatt. Det var helt greit, og det tror jeg mamma syntes var positivt også. Dessuten var hun flinkere til å oppdra enn pappa. Flink til å liksom passe på at vi ikke tøyset og tullet og sånn. Jeg tror pappa er litt sånn: Det er jo så koselig at dere er her, så da kan dere bare gjøre litt hva dere vil. Og at hun da passet på at vi overholdt regler og ... Mamma og stemor samarbeidet veldig godt.

I dette tilfellet kom stemoren inn da de var små, og gjorde en stor innsats som oppdrager. At moren godtok denne innsatsen, har vært viktig for Ulla. Ulla aksepterte stemorens oppdragerrolle, og dette åpnet på sin side for et nært forhold mellom dem. Vølstads arbeid viser imidlertid at mange steforeldre og stebarn strever med å finne avklarede og gode relasjoner.

Vi har med få unntak lite norsk forskning som belyser de relasjonelle aspektene ved stefamilier (se for eksempel Vølstad 2002). En undersøkelse fra USA basert på intervjuer med 522 ungdommer i samlivsbruddsfamilier, viser stor variasjonsbredde i barnas relasjon til steforeldre. En fjerdedel av ungdommene med steforeldre hadde et foreldre-barn forhold til denne. Halvparten av barna beskrev forholdet til steforeldren som vennskaplig. Litt over ti prosent betraktet steforeldren som kun en person til i husholdet, og resten ønsket at steforeldren forsvant ut av livet deres (Buchanan, Maccoby & Dornbusch 1996).

Barna i *Delt bosted*-undersøkelsen har også varierende erfaringer med steforeldre. De fleste hadde et godt forhold til foreldrenes nye partnere. De kunne virke positivt inn på selvbildet, enten fordi de er en ekstra person de får anerkjennelse av og kan snakke med, eller fordi de representerer noen interesser og forbilder som de orienterer seg mot. Anette på 12 år for eksempel, opplever at farens nye unge samboer er «kjempekuul», og representerer en annen livsstil enn moren og hennes nye familie, som preges av småbarnstid. Denne vekslingen mellom en tilværelse sammen med moren, lillebror, venner og aktivt friluftsliv på den ene siden, og en mer ung og urban livsstil sammen med faren, liker hun i en tid da verden utenfor det kjente nabolaget lokker.

For en del var steforeldre årsaken til at de ikke trivdes med delt bosted, og for noen førte dette til at de ønsket å bo fast hos en av foreldrene. Andre velger likevel å fortsette med delt bosted til tross for et problematisk forhold til steforeldre. Gry (15 år) bor annen hver uke hos faren, hans nye samboer og deres to barn fordi hun ønsker å høre til hos dem. Hun synes det er litt masete hos faren der de har liten plass, og hvor småsøknene tar det meste av oppmerksomheten. Likevel opprettholder hun kontakt, fordi hun synes det er viktig å ha et nært forhold til de mindre søknene sine, og fordi hun setter pris på kontakten med faren. Han er fortsatt en viktig person i livet hennes. Det har imidlertid vært vanskelig å godta hans nye samboer som hun opplevde hadde ødelagt forholdet mellom foreldrene, og var årsak til bruddet. Hun var grei nok, men Gry avviste forsøkene hennes om større nærhet. En annen jente, Karen (18 år) har også et anstrengt forhold til stemoren, noe som har tatt mye energi og krefter i mange år.

Jeg tror hun har et problem med meg, fordi jeg tror hun føler at – altså pappa er veldig glad i meg da, logisk nok, men – Jeg tror han fortsatt – det er MEG som er pappas lille jente, på en måte. For jeg vet at pappa er glad i meg uansett. Men jeg tror at når – hvis vi har hatt en diskusjon, så støtter pappa meg, ikke sant. Vanligvis. Og det liker jo ikke hun. Og det har gjort det litt vanskelig.

Karen understreker at forholdet til stemoren kan være bra nok i blant, men som oftest er det vanskelig. Faren har vært en nær og tydelig person for henne hele tiden, og hun ønsker oppmerksomhet og å bli bortskjemt av ham, slik hun også har blitt. Men dette har gjort stemoren sjalu, og forholdet har blitt vanskeligere av den grunn. Hun mener stemoren ikke har vært snill med henne, hun har vært for streng og uforutsigbar, slik at hun har vært redd henne og følt seg underlegen og ikke anerkjent. Hun har ikke fått den plassen hun hadde hos faren, eller ønsket å ha i familien.

Jeg har alltid følt at huset mitt hos pappa også er hjemmet mitt. Men jeg har jo kanskje følt litt at jeg blir – kanskje følt meg litt presset ut da, for det er det som har vært –

Hun har dermed blitt ømskinnet for ikke å bli regnet med til familien, få mindre oppmerksomhet eller bli forfordelt. Bevisstheten om dette har blitt sterkere i ungdomstiden, fordi hun er mer i stand til å ha et distansert og analyserende forhold til familien sin, som hun også prater med venner om. Det er dessuten blitt lettere å uttrykke egne meninger og ta igjen når hun føler seg urettferdig behandlet.

For enkelte har det ansente forholdet sammenheng med oppdragerrollen den nye voksne inntar i en tid da de selv ønsker å bli fritatt fra plikter. Yngve (15 år) beskriver forholdet til stemoren slik:

Yngve: Det var jo bedre i begynnelsen. Det første året var jeg litt mer skeptisk. Så jeg snakka ikke så veldig mye med henne. Så da ble det jo egentlig ikke noen greier ut av det. Men så ble det helt forferdelig sånn før jeg fylte 12 år. Da var jeg ikke fullt så kverulerende, egentlig, så jeg bare sa egentlig det jeg mente rett ut, og så bare gikk jeg inn på rommet mitt.

Hilde: Men hva gikk det på da? At du ikke gjorde ting på den måten hun likte, eller –?

Yngve: Nei, det var sånn at jeg ikke hadde gjort leksene mine. Eller så var det bare at jeg ikke var takknemlig nok hvis hun ga meg noe. Det har blitt litt bedre nå. Ja, hun kjefter veldig mye på meg nå også. Forrige uke så ble hun skikkelig sur på meg, fordi hun pleier å ringe meg hele tida for å si at jeg skal gå tur med hunden min eller andre ting jeg må gjøre. Så en stund så gadd jeg ikke ta telefonen, for jeg visste hva hun kom til å si. Når jeg kom hjem da, bare «tilta» hun helt. Hvis jeg er skikkelig sliten, så er det ikke alltid jeg orker å gå veldig lang tur med hunden eller ikke går tur i det hele tatt. Så da blir hun veldig sur. Jeg har sagt at du er stemoren min, så du har egentlig ikke noen rett til å ta foreldrerollen over meg. Men det er jo fortsatt litt sånn – ja, hun passer på og sånn.

Når Yngve ikke utfører sine oppgaver, går disse over på stemoren, noe som ikke bidrar til å gjøre forholdet mellom dem bedre. Han ønsker henne ikke inn i en foreldrerolle, men dette er vanskelig å unngå når hun gis ansvar for viktige husholdsoppgaver. I flere av beskrivelsene til barna synes det som om

den kjønnede arbeidsdelingen blir mer tradisjonell når det kommer inn en ny partner. Når foreldrene bor uten partnere, kan kjønnede forskjeller ved omsorgsarbeidet bli mindre tydelig fordi foreldrene utfører samme oppgaver. Barna er også motivert for å gjøre en ekstra innsats selv. Når nye partnere kommer inn, blir arbeidsdelingen gjerne mer kjønnet, og det forhandles på nytt om foreldre–barn-relasjoner.

I vår undersøkelse er det litt flere barn som forteller om vanskelige forhold til stemødrene enn stefedre, dette gjelder uansett barnas kjønn. I en undersøkelse fra Sverige hvor et større utvalg barn med steforeldre ble intervjuet, viste det seg også at langt flere barn kom bra overens med stefar enn med stemor (Statistiska centralbyrå 2005, Levnadsförhållanden rapport 110:26). En grunn til dette kan være at de kjønnede forventningene til de nye partnerne plasserer dem ulikt i reforhandlingene om de daglige gjøremålene og omsorgsrelasjonene som skal på plass i den utvidede familien.

Samarbeidsrelasjoner mellom hushold

I forskning om barn og samlivsbrudd er det bred enighet om at konflikter og samarbeidsproblemer mellom foreldrene virker negativt inn på barna (Moxnes, Haugen og Holter 1999, Thuen 2004, Haaland 2002). I kunnskapsoversikter om delt bosted, blir det også fremhevet at denne ordningen krever et mer utstrakt foreldresamarbeid enn om barnet har fast bosted hos den ene av foreldrene, og delt bosted anbefales ikke for foreldre med store konflikter (NOU 1998:17, SOU 2005:43). I *Delt bosted*-undersøkelsen oppga flestparten av foreldrene at foreldresamarbeidet fungerte bra på mange eller de fleste områder. Bare 12 prosent oppga at samarbeidet fungerte dårlig på alle områder. Foreldrene hadde også i hovedsak mye kontakt med hverandre og med barnet når det var hos den andre foreldren. Hele to tredjedeler av foreldrene har et vennskapelig forhold til hverandre, de samarbeider bra, har mye kontakt med hverandre, deler på oppfølgingen av barnas skole- og fritidsaktiviteter, synes den andre foreldren er flink til å ta seg av barnet, og de har liten grad av konflikter seg i mellom. Fire av fem foreldre mener også at delt bosted fungerer bra for barnet, og like mange mener delt bosted fungerer bra for dem selv. Foreldre som mente at delt bosted ikke fungerte bra, ble bedt om å oppgi hovedgrunner til dette. Her var det samarbeidsproblemer mellom foreldrene som dominerte, og en tredjedel oppga dette som viktigste grunn. Den nest vanligste grunnen var at ordningen ikke passet for barnet. Dernest kom nye familiedannelser og praktiske problemer knyttet til arbeidssituasjon eller tid. Videre viste det seg å være variasjoner i begrunnel-

sene knyttet til barnas alder.³ For eksempel ble problemer knyttet til arbeids-situasjon eller tid langt oftere oppgitt for de yngste barna enn for de eldre aldersgruppene. Når det gjaldt samarbeidsproblemer, var det hele 72 prosent av foreldre til barn over fjorten år som oppga dette som viktigste grunn, mens kun en tredjedel eller færre med barn i yngre alderskategorier oppga samarbeidsproblemer som viktigste grunn til at delt bosted ikke fungerte bra. I *SSB-undersøkelsen om samvær og bidrag fra 2002* hvor flesteparten av foreldrene enten var enslige forsørgere eller samværsforeldre, var denne sammenhengen omvendt. Dette reiser spørsmål om delt bosted byr på spesielle utfordringer i foreldresamarbeidet for de eldste barna.

Konfliktfylte forhold mellom barn og foreldre kan øke i ungdomstiden og forsterke en ellers turbulent tid. Intervjuene med barna viser noen av utfordringene dette skaper for foreldresamarbeidet på tvers av hushold. Vi skal gå nærmere inn på to familiesituasjoner, hvor den ene preges av at både foreldre og steforeldre samarbeider og har en felles forståelse av hvordan ungdommen bør møtes, mens den andre historien preges av manglende samarbeid og ulike holdninger til barnet. Yngve på 15 år, som vi møtte i avsnittet over, står i opposisjon til begge foreldrene og deres samboere. Han mener selv at han er ganske urimelig, og vet at han framprovoserer krangler. Samtidig mener han at foreldrenes stramme regime og alle fires felles front mot ham som en problematisk ungdom ikke gjør det lettere for ham. Han knytter særlig situasjonen til stemoren og det anstrengte forholdet han har til henne. Tidligere forsvarte gjerne faren Yngve, men nå tar han oftere stemorens parti fordi han reagerer på måten Yngve oppfører seg på. Yngve forstår også det, han skjønner at han går over streken, og at det er han som starter kranglingen. Stemningen i huset gjør at han er glad for å kunne veksle mellom morens og farens hjem. Hos faren har han det uansett friere enn hos moren, og derfor er han glad for å kunne dra dit etter en uke hos moren for å få mer frihet.

For Yngve gjør delt bosted-ordningen det levelig å være i konstant opposisjon, slik han har hatt det de siste årene. Han kan forlate det ene husholdet når det har bygget seg opp for mye frustrasjon, og begynne tiden på ny hos den andre. De første dagene i det nye huset er ofte roligere og hyggeligere, så blir det ny irritasjon, men da kan han flytte igjen. Foreldrene er glad for å ha ham der, men puster også lettet ut når han er borte en stund. Konflikten ligger der latent, men de blir «nullet» ut uken han er borte, og de forsøker på nytt med åpent sinn. Dette kan føre til at det ikke skjer noen drastiske endringer i forholdet, og årsaken til misstemningene blir ikke konfrontert. Ynges opposisjon retter seg særlig mot steforeldre, men det er antagelig

ikke den viktigste årsaken til konfliktene i dag, selv om han har hatt et anstrengt forhold til stemoren over lang tid.

Yngve møter samme holdninger og like avtaler i begge hjemmene, noe som krever samarbeid på tvers av husholdene. Delt bosted gir rom for manipulering, og tett oppfølging for å unngå dette krever foreldre og samboere som kan snakke sammen. Dette er ikke spesielt for delt bosted barn, men fordi de skifter på å ha et hverdagsliv hos hver av foreldrene blir det mange momenter i dagene de må ta standpunkt til i forhold til hverandres regler og rutiner.

Lotte på sin side forteller om foreldre med ulike holdninger til henne. Dette gir dårligere betingelser for et godt samarbeid, noe som også påvirker forholdet og oppfatningen hun har av moren og faren. For henne står foreldrenes livssituasjon som komplementære verdener. De representerer ulike premisser for kontakt og kontroll, både på grunn av forventninger og relasjoner som hører til i de ulike hverdagslivene til foreldrene, og fordi foreldrene er forskjellige som personer. I Lottes tilfelle er det også viktig at de bor i ulike bydeler. Moren bor nær skolen og kjenner mer til Lottes venner og ungdomsliv, mens faren bor i en annen bydel der hun ikke kjenner noen. Lotte forteller:

Mamma er veldig mye strengere enn pappa. Hun er veldig mye sånn: «Ja, nå må du gjøre lekser i en time.» Pappa, han er litt mer sånn – det er litt mer fristed der. Og det er ikke noe negativt. Det er ikke sånn at når jeg drar til han så får jeg gjøre hva jeg vil heller. Men da får jeg litt mer tid til å slappe av, og være litt for meg selv. Hos mamma er det mer kjeft og sånne ting. Hun er veldig i overgangsalderen (ler litt), veldig sur for tiden. Det er ikke så lett det heller. Men hun er altfor engstelig. Hun er redd for at venner ikke har så god innflytelse på meg. Får meg med på noen ting. Altså. Jeg går ikke med på ting som er farlig og alt for dumme, men jeg har jo blitt med på noe av det. Mamma syns det er veldig dumt da. Så derfor må hun liksom være mye mer streng. Pappa og jeg har litt bedre forhold. Vi snakker om alt. Han er mye lettere å snakke med også, fordi han blir aldri sånn ordentlig sur. Vi snakker også om de tingene som skjer her oppe med vennene mine, det snakker vi mye om, egentlig. Så er jeg mye mer hjemme og slapper av når jeg er hos han enn når jeg er hos mamma. Her hos mamma vil jeg helst ut og treffe venner. Og nå føler jeg at jeg kan få en pause fra mamma når jeg er hos pappa, og da blir det lettere å komme tilbake til henne, og å være en uke sammen med henne også. Og da får jeg pause fra pappa.

For Lotte blir tiden sammen med faren et frirom også i forhold til Lottes venner og deres forventninger til et utprøvende ungdomsliv. Hun kan slappe av alene, og ha tid til å snakke med faren med et litt mer distansert forhold til begivenheter og uoverensstemmelser. Faren symboliserer jentas selvstendighet, ikke bare i forhold til voksne, men også til venner. Relasjonen er mindre preget av ambivalens, og mer av anerkjennelse og likeverd. Moren derimot lever midt i sentrum av konfliktene, med uroen for datteren inn på kroppen. Dette farger også forholdet mellom dem. Hun setter grenser jenta utfordrer, samtidig som hun har representert kontinuiteten i Lottes oppvekst. Lotta forteller at moren mener at faren passer for lite på, er for godtroende, og gir henne for stor frihet, mens faren synes at moren er for engstelig. De ulike posisjonene foreldrene har i Lottes liv, gjør at de ikke samarbeider godt om oppfølgingen. De negative utsagnene til foreldrene om hverandre sliter på Lotte.

Det blir tydelig i Lottes beskrivelse at forholdet mellom mor og datter ikke kan ses uavhengig av forholdet far-datter. Delt bosted gjør at begge foreldrene er viktige personer i den daglige tilværelsen, også ved sitt vekselvise fravær. Og som vi har sett i flere av beskrivelsene, gjør de også sine refleksjoner gjennom å observere forskjellene mellom fedre og mødre og deres eventuelle nye familier, og om samarbeidsklimaet i familien som helhet.

Faren anerkjenner Lottes økende selvstendighet, en prosess som synes å være mer nyansert og personlig enn preget av ungdomsgjengen, slik moren observerer den. Lotte oppfører seg mer ansvarlig hos faren, og prøver ut sin personlige musikk- og litteratursmak, uavhengig og i kontrast til venninnene. På denne måten får foreldrene forskjellige roller i hennes løsrivningsprosess, de inntar kjønnede foreldreroller der moren er beskyttende og setter grenser, mens faren representerer frihet og selvstendighet. De kjønnede forskjellene blir kanskje ekstra tydelig overfor de eldre barna. For de yngre barna innebærer de praktiske oppgavene som følger med å ha ansvaret for dem alene at mor og far ikke inntar så ulike omsorgsroller.

For barn med en gryende opposisjon og trang til selvstendighet kan det oppleves positivt å flytte mellom hjem. Mer problematisk kan det være om de får manipulert situasjonen slik at de tar over kontrollen. Dersom foreldrene samarbeider bra og langt på vei er enige om grensesetting, er det nok mindre sannsynlig at situasjonen kommer ut av kontroll. Som påpekt tidligere, var det langt flere foreldre som hadde samarbeidsproblemer om de eldste enn om de yngste barna. Det viste seg også at svært ulike hverdagsrutiner i de to hjemmene var forbundet med store konflikter mellom foreldrene. Dette kan tyde på at ulike standarder for grensesetting og forskjellige holdninger til andre sider ved barneoppdragelse kan være mer utfordrende jo eldre barna blir.

Avtaler blir revidert

Fra nordiske undersøkelser om rettsavgjørelser i barnefordelingssaker, vet vi at barnas alder er avgjørende for om de blir hørt, og hvilken vekt deres ønsker blir tillagt (Dahlstrand 2004, Skjørten 2005, Ottosen 2006). Barns rett til å uttale seg gjelder også når foreldre avtaler barnefordeling privat, men her er det begrenset kunnskap om hvordan loven praktiseres. I vår undersøkelse oppga 25 prosent av foreldrene at barna i stor grad var med på å bestemme at de skulle ha delt bosted. I tillegg var det 21 prosent som oppga at barna hadde hatt en viss grad av innflytelse over avtalen. Resten av barna hadde i følge foreldrene ikke hatt noen innflytelse over avtalen om bosted. Videre viste det seg å være en klar sammenheng mellom barnas alder og grad av innflytelse. Fra femten år hadde alle barna hatt stor eller en viss grad av innflytelse på avtalen om delt bosted, og i aldersgruppen mellom ti og fjorten år var det bare 20 prosent av barna som ikke hadde hatt noen innflytelse over avtalen. Nyere forskning tyder også på at samværsordninger ofte blir justert eller endret etter hvert som barna vokser til. For eksempel viste *SSB-undersøkelsen om samvær og bidrag 2004*, at 45 prosent av foreldrene hadde endret omfanget av samvær i løpet av de siste to årene, hvorav 19 prosent oppga mer samvær, og 26 prosent oppga mindre samvær. Det var en klar tendens til at omfanget av samvær avtok med barnets alder (Kitterød 2005). I *Delt bosted*-undersøkelsen opplyste 13 prosent av foreldrene at de hadde endret samværsform fra delt bosted til fast bosted hos en av foreldrene. Nesten halvparten av dem var femten år eller eldre. Flere av disse barna hadde mindre søsken som fremdeles praktiserte delt bosted. I et par tilfeller var det også slik at et yngre søsken etter hvert fikk fast bosted hos en av foreldrene, mens eldre søsken fortsatte å praktisere delt bosted. Den vanligste grunnen til endring fra delt til fast bosted, var at barnet selv ønsket dette. I tillegg var det noen foreldre som oppga flytting som årsak til avtaleendring.

I intervjuene med barn kommer det fram at når barna selv er drivkraften bak endringen eller justeringer av delt bostedsordningen, er dette ofte fordi de med tiden får nye sosial behov, de ønsker å forbedre ordningen ut fra at familiesituasjonen har endret seg, eller de er ikke fornøyd med tingenes tilstand. Det henger også sammen med at de greier å formulere overfor foreldrene selvstendige meninger om hvordan de vil ha det. Marte (18 år) forteller om sine erfaringer:

Det er litt forskjellig fra før og nå, egentlig. For på ungdomsskolen – ja, det skillet går vel mest på ungdomsskolen, tenker jeg, for det var da jeg begynte å bli litt mer selvstendig og ville gjøre ting litt annerle-

des. Før da var det mandager jeg byttet på, og da pleide jeg å ha med det jeg trengte til den andre personen på skolen på mandag. Og det har jeg ikke likt spesielt godt. Det var derfor jeg byttet over til fredager også. Så NÅ er det egentlig – jeg startet med å ha med ting på fredager, og så tenkte jeg at ja, hvis jeg glemmer noe så henter jeg det bare i helgen. Men så har jeg begynt med å dra hjem til samme personen på fredag, og så å kunne ta det i ro og fred og pakke det jeg trenger, og så dra til den andre litt senere på kvelden, rett og slett. For da kan jeg på en måte summe meg for uka og finne det jeg trenger, og det jeg har behov for å ha med til den andre.

Marte har endret flyttedag ut fra hva hun selv finner mest praktisk. Hun beskriver likevel at det fortsatt er ganske slitsomt å forflytte seg – men nå har hun mer tid å områ seg på. Mer enn før setter hun pris på å la tiden flyte, og ikke være så disiplinert som hun har vært før. Hun opplevde at både delt bosted og foreldrene forventet dette av henne. For henne kommer ønsket om endring som resultat av større selvbevissthet og behov for selvstendighet.

Ofte er det fritidsaktiviteter eller at venner opptar mer av tiden som fører til at avtalene justeres. Skiftet til fast bosted kan også ha sammenheng med at livssituasjonen til foreldrene endrer seg vesentlig.

Det hendte at jeg syntes det var litt for stramt da. Og særlig etter hvert som jeg ble litt eldre og pappa flyttet lengre unna. Jeg måtte ta bussen til pappa et par stopp, og til mamma kunne jeg gå til og fra skolen. Så mot slutten så syntes jeg det kanskje var litt kjedelig, og det tror jeg kanskje jeg sa til dem, eller at de oppfattet, og at det var derfor de da ... også bestemte at jeg skulle bo mest hos en da. (Ulla, 18 år)

I Ullas tilfelle bryter faren opp fra et nytt langvarig forhold, og flytter ut av skolekretsen. Stemoren har, som vi har sett tidligere, vært en viktig omsorgsperson. Når faren flytter til en mindre leilighet i et annet nabolag, blir betingelsene for å videreføre delt bosted helt nye. De blir derfor enige om å endre fra delt ordning til fast bosted hos moren, og en besøksordning hos faren som er mer fleksible enn det hennes yngre søsken har.

Ønsket om endring av avtalen kan komme gradvis. De finner unnskyldninger for hvorfor de ikke vil være like lenge hos den ene. De kan signalisere at de ikke er fornøyd, uten å si det direkte. Foreldrene oppfatter etter hvert symptomene på at de ønsker å endre ordningen. Mange konfronterer ikke foreldrene direkte med at de ønsker en endring, men den kommer etter ini-

tiativ fra foreldrene fordi de synes at ting sklir ut. Ofte kan det være vanskelig for barn å si rett ut at de foretrekker å bo hos den ene av foreldrene. Fordi de er opptatt av at ordningen skal være rettferdig for foreldrene, kan det bli vanskelig å velge. Især for de yngre kan det derfor være viktig å bli spurt jevnlig om de ønsker å endre avtalen, fordi de selv synes det er vanskelig å finne anledning til å si ifra tydelig.

I følge barneloven skal barn ha rett til å uttale seg om blant annet bosted og samvær, og det skal legges økt vekt på deres meninger i takt med modenhet og alder. I intervjuene med barn kommer det fram at flere har endret boordning da de var 12 år. Dette var inntil nylig den formelle grensen etter barneloven for at barnas meninger skal gis stor vekt⁴. De har da vært klar over at de har rett til innflytelse på avgjørelser som gjelder dem selv. At de ikke har gjort det før, kan være fordi det først da var presserende å få til en endring. Det kan også være at de nettopp benytter denne formelle aldersgrensen som en anledning til å ta opp noe de hadde ønsket å endre på lenge. Det viser seg også at personer utenom familien kan være viktige for barn for å få formulert vanskelige erfaringer og å virke støttende om de ønsker å snakke med foreldrene. Det var imidlertid få barn som hadde slike kontakter. Særlig i de tilfellene der foreldrene er uenige om bosted og endringer, kan det være viktig med et ytre blick på barnas livssituasjon der barnas argumenter lyttes til.

Delt bosted-undersøkelsen belyser sentrale aspekter ved barns medbestemmelse i viktige avgjørelser som berører deres liv. Medbestemmelse kan ikke avgrenses til bare å omfatte klare ytringer når det gjelder å ta stilling til en sak. De eldre barna, som har erfaringer og refleksjoner om sammenhenger i eget liv, kan eventuelt benytte en slik form. For de yngre barna må medbestemmelse også ivaretas gjennom en mer indirekte formidling av hvilke forhold i tilværelsen som er viktig for dem. Denne innsikten kan vokse på gjennom samtaler og et oppmerksomt blick mot barna. Avgjørende er at foreldrene evner å skille barnas situasjon fra sine egne intensjoner og følelser og ivareta barnas vurderinger når avgjørelser tas. I dag har barn uttalerett fra de er sju år, og det finnes ennå lite kunnskap om hvordan dette kan være et redskap for at også yngre barn tar initiativ til å justere og få til endringer i bostedsordning når de ønsker dette.

Delt familieliv – økt familieansvar?

I artikkelen har erfaringene fra familielivet stått i sentrum. Delt bosted artikulere også hvordan familieliv setter viktige betingelser for samvær med venner og fritid. Når foreldre bosetter seg i samme skolekrets, slik mange

har gjort, gjør dette det enklere for barna å vedlikeholde det sosiale livet uavhengig av hvor de bor. Når de blir større og deres sosiale og geografiske mobilitet øker, blir kort avstand mellom foreldrehjemmene ikke så avgjørende lenger for å opprettholde et aktivt uteliv, selv om de påpeker det praktiske ved å bo nært også da. Undersøkelsen gir imidlertid ingen indikasjoner på at delt bosted reduserer vesentlig på de unges mulighet til å vedlikeholde vennskap og fritidsaktiviteter.

Uansett alder begrunner barna delt bosted med ønsket om å opprettholde nær kontakt til begge foreldrene. Intervju-undersøkelsen med barn tegner et bilde av delt bosted som en boform der familielivet tar stor plass i barnas hverdag. De forteller at hver av foreldrene prioriterer samvær med dem i den uken de har sammen. Særlig for barna der foreldrene ikke har nye partnere, kan dette bety at de alternerer mellom to opplagte og engasjerte foreldre. Samvær med foreldre blir også viktig for dem for å kompensere for fravær og imøtekomme forventningene deres. Dette gjør at de ofte strekker seg langt for ikke å gjøre noe som kan bidra til at forholdet forstyrres. Å opprettholde en rettferdig fordeling av bosted, kanskje på tross av egne ønsker, kan være et slikt bidrag.

Med delt bosted følger ikke bare et praktisk ansvar for å skifte mellom to hjem, det ligger også et relasjonelt ansvar for å sammenbinde familien på tvers av sted. Sett fra barns ståsted består familien deres av en enhet som ikke er sammenfallende med hvordan foreldrene oppfatter og praktiserer sitt familieliv. Dette bidrar til en følelse av å ha en enestående posisjon. Med nye familiemedlemmer får de et utvidet sosialt nettverk og erfaringer fra flere typer relasjoner, men det kan også gi opplevelser av å være både innenfor og utenfor, brudd eller kontinuitet. Kontrastfulle rammer for samvær i de to husholdene er ofte noe de verdsetter. Symbolske uttrykk for tilhørighet og en likeverdig plass i husholdet er imidlertid viktig for å føle at de hører til. Enda mer avgjørende er det imidlertid at de deler et hverdagsliv over tid sammen.

Erfaringene viser dermed at selv om delt bosted er en måte å organisere livet på som kan forsterke tendenser i retning av individualisering, fører dette også til økt oppmerksomhet på fellesskap og samvær. Familietilhørighet inngår på fundamentale måter i barnas egne prosjekter. Mange har tenkt over hva slags samvær og fellesskap de har og ønsker, og fordi de opplever flere og gjerne kontrasterende forhold, er de relativt artikulerte i å beskrive disse. Det utvidede familielivet formidles med sammensatte følelser, de har både gode erfaringer og slitsomme dager. Beskrivelsene gir på mange måter et korrigerende bilde av en selvcentrert ungdomstid. Studien viser barnas omtanke for familien og ansvaret de tar for å lage en rettferdig fordeling for

foreldrene. Om det er delt bosted som familieform som forsterker familieorienteringen, eller om den først og fremst bidrar å synliggjøre hvordan familielivet angår barn på fundamentale måter som ofte har blitt underkjent i teorier om ungdom, kan bare videre forskning vise.

Noter

- 1 *Delt bosted*-undersøkelsen er utført på oppdrag fra Barne- og Likestillingsdepartementet. Skjørten (prosjektleder) og Barlinthaug har gjennomført undersøkelsen om foreldres erfaringer, og Lidén har gjennomført undersøkelsen om barns erfaringer med delt bosted.
- 2 Dette er beregnet ut fra det totale antall barn i populasjonen utvalget er trukket fra, andel med delt bosted i følge SSB-undersøkelsen om samvær og bidrag 2002 (Sætre 2004) og det totale antall barn som kun lever med en av side foreldre.
- 3 Her er data angående yngste barnet lagt til grunn for analysen.
- 4 I 2003 ble aldersgrensen for barns uttalerett senket fra tolv til sju år i barneloven, barnevernsloven og loven om adopsjon.

Litteratur

- Andersen, A. (2005). *Menn skaper rom for foreldreskap og familie. Farskapets betingelser i en heteronormativ kultur*. Dr.polit.-avhandling. Trondheim: NTNU.
- Beck, U. og E. Beck-Gernsheim (2002). *Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: Sage.
- Buchanan, C.M., E.E. Maccoby og S.M. Dornbusch (1996). *Adolecents After Divorce*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Dahlstrand, L. (2004). *Barns deltagende i familjerettslige prosesser*. Avhandling Dr. jur. Uppsala Universitet.
- Frønes, I. (1995). *Among Equals. The Role of Peers in the Socialization Process*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity Press.
- Howell, S. og M. Melhuus (red.) (2001). *Blod tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Haaland, K. (2002). *Barnet i skilsmissem. Et barneperspektiv på familieomforming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kitterød, R.H. (2005). *Når mor og far bor hver for seg. Ansvar og omsorg for barna før og etter bidragsreformen*. Rapport 2005/22. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

- Krange, O. (2004). *Grenser for individualisering. Ungdom mellom ny og gammel modernitet*. NOVA-rapport 4/2004. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Levin, I. (1994). *Stefamilien – variasjon og mangfold*. Dr. gradsavhandling, Institutt for sosialt arbeid. Trondheim: NTNU.
- Levnadsförhållanden rapport 110. Stockholm.
- Lidén, H. (2000). *Barn – tid – rom: skiftende posisjoner. Kulturelle læreprosesser i et pluralistisk Norge*. Dr. polit.-avhandling (antropologi). Samfunnsvitenskapelig fakultet. Trondheim: NTNU.
- Melhuus, M. (2001). Kan skinnet bedra? Noen meninger om assistert befruktning. I: Howell, S. og M. Melhuus (red.). *Blod tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Moxnes, K., G.M.D. Haugen og T. Holter (1999). *Skilsmisens virkninger på barn. Foreldrenes oppfatninger av skilsmisens konsekvenser for deres barn*. Trondheim: Allforsk.
- NOU 1998:17. *Barnefordelingsaker – avgjørelsesorganer, saksbehandlingsregler og delt bosted*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- O'Brian, M. mfl. (1996). Children's construction of Family and Kindship. I: Brannen, J. og M. O'Brian (red.). *Children in Politics research and Policy*. London: Falmer Press.
- Ottosen, M.H. (2006). 'In the Name of the Father, The Child and The Holy Genes. Constructions of 'The Child's Best Interest' in Legal Disputes over Contact', *Acta Sociologica*, 49(1):29–46.
- Prieur, A. (2004). *Balansekunstnere. Betydning av innvandringsbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax forlag.
- Skjørten, K. (2005). *Samlivsbrudd og barnefordeling*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Skjørten, K., R. Barlindhaug og H. Lidén (2007). *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Statistiska centralbyrån (2005). *Barns villkor*.
- SOU 2005:43. *Vårdnad – Boende – Umgänge. Barnets Bästa, föräldrars ansvar*. Del A og B samt komiteens egne undersøkelser. Betänkande av 2002 års vårdnadskomité. Stockholm 2005.
- Sætre, A.H. (2004). Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002. Dokumentasjons- og tabellrapport. Notater 2004/6. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Thuen, F. (2004). *Livet som deltidsforeldre*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Vølstad, A. (2002). *Stemor jeg? Stemødres identitet og handlingsrom*. Hovedfagsoppgave i sosiologi. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Öberg, G. og B. Öberg (2002). *Vuxna skilsmässobarn berättar*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Summary

Young people and shared residence

The article is based on a study of both parents' and children's experiences with *shared residence* following the breakdown of a marriage. The notion of shared residence implies that children divide their time equally between the homes of both parents. The focus is on the experiences of young people. We find that, to some extent, they have different needs and preferences than when they were younger. They also expect to have a saying on the organization of their family life, and negotiate to adjust themselves to peer relations and leisure activities.

Autonomy is the main key concept in the discourse on young people in Norway. The study of children's experiences on shared residence exposes how children take responsibility in the family to make a just settlement for their parents and develop good relationships with their parents' new partners and new siblings. Their relationships in the family have a great impact on defining their interests and identifications. The article concludes that the discourse on young people may overemphasis autonomy, on the expenses of children's relational responsibility, time and effort spent on their family life.

The study of shared residence (Skjørten, Barlindhaug og Lidén 2007) is based on a survey including 1 000 parents, with a response rate on 55. Children's experiences are exposed through qualitative interviews with 42 children aged 8 to 18.